

УДК 373.3.091:8

М. Антонкова,
спеціалістка вищої кваліфікаційної категорії,
вчителька-методист,
вчителька початкових класів,
Овруцький ліцей імені Андрія Малишка
Овруцької міської ради
e-mail: super-zaken29@ukr.net

Реалізація діяльнісного підходу на сучасних уроках мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі

Анотація. У даній роботі досліджується реалізація діяльнісного підходу на сучасних уроках мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі. Акцент зроблено на використанні інноваційних методик та прийомів, спрямованих на активізацію пізнавальної і творчої діяльності учнів. Авторка аналізує практичний досвід впровадження діяльнісного підходу, зокрема використання інтерактивних ігор, проектної діяльності та творчих завдань у процесі навчання мови та літератури. Результати дослідження підтверджують ефективність цього підходу для розвитку мовленнєвих та читацьких навичок учнів, а також формування їхньої креативності та критичного мислення. Висновки роботи можуть бути корисними для вчителів початкових класів, які прагнуть оптимізувати процес вивчення мови та літератури з використанням сучасних педагогічних підходів.

Під час сучасних уроків мовно-літературної освіти в початковій школі активно впроваджується діяльнісний підхід. Це означає, що освітній процес спрямований не лише на засвоєння знань, а й на активну участь учнів у різноманітних видах діяльності. На уроках мови та літератури використовуються інноваційні технології, як-то: нестандартні уроки, ігрові, інформаційні та мультимедійні технології, проектна діяльність. Учні мають можливість не лише читати та аналізувати тексти, а й самостійно творити, висловлювати власні думки та ідеї. Цей підхід дозволяє поглибити засвоєння матеріалу, розвивати комунікативні навички, критичне мислення та творчість учнів. Крім того, він сприяє формуванню вміння застосовувати отримані знання в різних сферах життя, а також розвиває навички самостійної та командної роботи. Такий підхід активно підтримується як учителями, так і батьками, оскільки він сприяє глибшому засвоєнню матеріалу та підвищує мотивацію учнів до навчання. Діяльнісний підхід у шкільній освіті витікає із теоретичних уявлень таких учених, як М. Вашуленко, О. Савченко, Н. Бібік, Т. Байбара, П. Гальперін, Д. Ельконін, О. Пометун, Л. Пироженко та інших [1: 15].

Оновлена дидактична система не відкидає традиційний підхід до освіти, але розширює його, спрямовуючи на досягнення сучасних освітніх цілей.

Проаналізувавши інтегровані методики викладання, можна розширити визначення п'яти характеристик діяльнісного підходу та застосувати їх до контексту навчання на сучасних уроках мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі.

Значущість. Важливо, щоб уроки мови та літератури були значущими для учнів. Це означає, що матеріал повинен бути зв'язаний з їхнім життям, інтересами та досвідом, щоб стимулювати їхній інтерес та активність.

Соціальність. Уроки повинні сприяти співпраці та взаємодії між учнями. Групова робота, обговорення текстів та спільне створення творчих проєктів допомагають учням розвивати комунікативні навички та вчитися спільно працювати.

Активність. Учні повинні бути активними учасниками освітнього процесу. Це означає не лише слухати теоретичний матеріал у вигляді монолога вчителя, але й активно брати участь у різних видах діяльності, як-то: обговорення, творчі завдання та рольові ігри.

Мотивація. Учні повинні бути мотивовані до вивчення мови та літератури. Заохочення власного вибору, створення цікавих завдань та сприяння самовдосконаленню допомагають підтримувати їхній інтерес та мотивацію.

Навчання має бути радісним та захоплюючим для учнів. Створення позитивної атмосфери на уроці, використання цікавих та захопливих завдань, ситуація успіху допомагають зберегти радісний настрій та підтримують позитивне ставлення до навчання.

У початковій школі мовно-літературна освіта включає розвиток широкого спектру навичок, які важливі для успішного навчання та особистісного розвитку учнів. Крім самого вивчення мови та літератури, цей процес охоплює когнітивні, творчі, емоційні, фізичні та соціальні аспекти [2: 6].

Когнітивні вміння є основою для розвитку розумових процесів учнів. Це включає здатність розуміти концепції, аналізувати тексти, вирішувати проблеми та розвивати математичну та логічну грамотність.

Творчі вміння сприяють розвитку креативності та винахідливості учнів. Вони набувають цих навичок через написання творів, вивчення літературних творів та створення творчих завдань. Емоційні вміння є важливим елементом успішного навчання та соціалізації учнів. Працюючи з текстами та спілкуючись у групах, здобувачі освіти формують уміння співпрацювати, вирішувати конфлікти та розвивати емоційну грамотність.

Фізичні вміння також розвиваються у ході уроків мови та літератури через роботу з книгами, письмо та обговорення літературних творів. Соціальні вміння набуваються через спільну роботу у групах, де учні обговорюють та аналізують тексти, обмінюються думками та ідеями, навчаються співпрацювати та взаємодіяти з однолітками.

Діяльнісний підхід у шкільній освіті орієнтується на розгляд дитини як активного суб'єкта, що самостійно вчиться та усвідомлює значення навчання.

Нова українська школа прагне створити середовище інтегрованого навчання, де діти розвивають не лише підручникові знання, але й навички, необхідні для успішного функціонування у сучасному житті. Діяльнісний підхід,

що знаходиться в основі Державного стандарту початкової освіти НУШ, дозволяє дітям активно залучатися до процесу навчання та самостійно здобувати знання через власну діяльність. Організація навчального процесу полягає в тому, щоб учні не лише знаходили інформацію, а й вміли аналізувати, опрацьовувати та застосовувати її у різних життєвих ситуаціях. Навчання спрямоване на розвиток самостійності та вміння спільно працювати над освітнім продуктом. Зміна підходу до навчання відкриває нові можливості для дітей у виборі свого майбутнього та успішній реалізації в суспільстві [3: 10].

На сучасних уроках мовно-літературної галузі в початковій школі використання діяльнісного підходу реалізується через різноманітні форми, спрямовані на активне включення учнів у освітній процес. Рольові ігри є ефективним засобом, що дозволяє учням відчувати себе частинкою літературного світу, розігруючи ролі різних персонажів або створюючи власні сюжети, що базуються на вивчених текстах. Групові проекти та дослідження допомагають учням спільно досліджувати різні аспекти мови, літератури та культури в процесі створення проектів, презентацій або мінідосліджень на певну тему. Практичні заняття та робота з предметами забезпечують можливість активного використання мовленнєвих та літературних навичок у творчих завданнях, таких як створення казок, віршів або театральних постановок. Використання сучасних інноваційних технологій у освітньому процесі надає учням доступ до різноманітних навчальних ресурсів, сприяючи цікавішому та ефективнішому засвоєнню матеріалу через інтерактивність та доступність. Організація екскурсій та подорожей до літературних музеїв, театрів, книжкових виставок або природних місць, пов'язаних з літературою, розширює кругозір учнів та надихає на подальше вивчення предметів. Взаємодія з різними соціальними групами, такими як письменники, вчені чи представники культурної спільноти, допомагає учням краще розуміти значення мови та літератури у сучасному світі через обмін думками та досвідом [4: 15].

Сучасна педагогічна практика активно впроваджує діяльнісний підхід як ефективний метод навчання, спрямований на активізацію когнітивної діяльності учнів та залучення їх до процесу навчання. Особливе значення цей підхід має у контексті вивчення мови та літератури в початковій школі, де формування мовленнєвих та граматичних навичок є основним завданням. На уроках мовно-літературної галузі у початковій школі діяльнісний підхід реалізується через систематичне використання тематично споріднених текстів. Учитель підбирає набір текстів, де вивчені мовні явища є типовими та несуть основне смислове навантаження. Ці тексти доповнюються дидактичними іграми, картинками чи малюнками, що стимулює активну мовленнєву діяльність учнів та спрямовує їх на вирішення граматичних завдань.

У процесі вивчення нових знань використовуються методи, найбільш доцільні для кожного конкретного уроку. Розкриваючи сутність правил, учитель формує набір вправ та завдань, що забезпечують дедуктивний шлях міркування учнів від загального положення до часткового. Застосування таких методів створює комплексні мовленнєві ситуації, такі як аналіз тексту, відновлення,

зіставлення, переконструювання тощо, що сприяють ефективному розв'язанню мовленнєвих та граматичних завдань [5: 240].

Опора на текст під час вивчення мови створює умови для взаємозв'язаного та ефективного удосконалення граматичних знань та розвитку комунікативних умінь. Використання діяльнісного підходу на уроках мовно-літературної галузі в початковій школі сприяє цілісному розвитку учнів, формує в них навички самостійності та креативного мислення, що є важливою передумовою для успішної навчальної діяльності та подальшого самовдосконалення.

Реалізація діяльнісного підходу на сучасних уроках мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі включає ряд складових, що сприяють активному залученню учнів до освітнього процесу та розвитку їхніх творчих здібностей. На початку уроку важливе створення ранкового кола, де діти виконують різноманітні вправи на розвиток мовлення та читання. Це допомагає створити позитивну атмосферу та готує учнів до подальшої навчальної діяльності. Учні розділяються на команди для спільного виконання завдань, що сприяє розвитку комунікативних навичок та взаємодопомозі між однокласниками.

Під час уроку використовуються різні методи: рольові ігри, групові проекти, а також практичні заняття та робота з предметами. Це дозволяє учням активно залучатися до процесу навчання та розвивати творчість. Важливо проводити уроки з використанням інтегрованих підходів, де змішуються різні аспекти мовної та літературної освіти, а також інших предметів. Наприклад, під час мандрювання картою України з використанням цеглинок наборів LEGO учні можуть вивчати географічні особливості країни та її культурну спадщину. Такий комплексний підхід сприяє якісному засвоєнню навчального матеріалу, розвитку творчих здібностей та формуванню навичок мовлення та літературного аналізу.

Діяльнісний підхід в освіті надає можливість учням активно залучатися до процесу навчання та розвивати власну творчість. Одним з ефективних методів впровадження діяльнісного підходу є проєктна робота. Цей підхід створює учням можливість вибирати завдання за власним бажанням та інтересами, що робить навчання цікавим та змістовним. Під час вивчення різних тем у мовно-літературній освіті, зокрема «Рослини» або «Усна народна творчість», учні можуть активно залучатися до проєктної роботи. Наприклад, під час вивчення теми «Рослини» учні можуть шукати інформацію в додатковій літературі або в інтернеті, малювати будову рослини, складати кросворди або загадки. Також вони можуть знайти літературні твори, де згадується та чи інша рослина, що додає їхній роботі нові виміри та поглиблює їхнє розуміння теми. У процесі проєктної роботи, яка стосується літературного читання, учні можуть створювати власні книжечки з загадками, прислів'ями, скоромовками або народними казками. Кожен обирає завдання, що відповідає їхнім інтересам та здібностям. Після завершення роботи учні з великим задоволенням діляться своїми результатами з класом, що сприяє підвищенню їхньої мотивації та інтересу до навчання. Ще однією важливою умовою для стимулювання самостійної роботи учнів є встановлення правила, за яким усі роботи, які вони виконують, завжди отримують своє місце у класі на видноті. Це дозволяє

кожному учневі бачити важливість свого внеску в освітній процес та мотивує їх до більш активної участі та творчої діяльності. Таким чином, використання діяльнісного підходу у проєктній роботі стимулює активну участь учнів у навчальному процесі, розвиває їхні творчі здібності та підвищує мотивацію до навчання [6: 2].

Втілення діяльнісного підходу у мовно-літературній галузі початкової школи через ігрові заняття з цеглинками може бути чудовим способом залучення учнів до навчання та розвитку їхніх мовленнєвих і літературних навичок. Наприклад, використання цеглинок під час уроків мови та літератури може стати частиною творчих завдань, спрямованих на розвиток мовленнєвої та моторної сфери учнів. Учні можуть за допомогою цеглинок створювати слова чи речення, складати власні оповідання або вірші. Такі ігрові заняття допомагають учням розвивати свої творчі здібності, вчитися працювати в команді та розвивати увагу та пам'ять. Подібні ігри з цеглинками також можуть бути використані для вивчення тем з літературного читання. Наприклад, учні можуть створити композицію на основі сюжету казки або оповідання, що вивчається. Вони можуть розставляти цеглинки так, щоб вони відображали ключові події або персонажів твору. Це дозволить їм краще зрозуміти матеріал, розвивати креативне мислення та поглиблювати своє розуміння літературних творів.

Отже, використання ігрових занять з цеглинками на уроках мови та літератури дозволяє поєднати навчання із задоволенням, розвивати різні аспекти мовленнєвої та літературної діяльності учнів, а також формувати навички співпраці та творчого мислення в командній роботі.

Реалізація діяльнісного підходу в початковій школі не лише сприяє навчанню, а й допомагає учням адаптуватися до шкільного середовища і розвивати навички комунікації та співпраці і, водночас, є важливим кроком у покращенні якості навчання та розвитку ключових і предметних компетентностей учнів.

Список використаних джерел та літератури

1. Вашуленко М. Перспективність і наступність у навчанні української мови в початковій і середній школі. *Українська мова і література в школі*. 2021. С. 15–20.
2. Гопштер Є. Комунікативно-діяльнісний напрямок вивчення словотвору. *Українська мова та література в школі*. 2020. С. 6–8.
3. Пентилюк М. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні рідної мови. *Українська мова і література в школі*. 2019. С. 8–10.
4. Пентилюк М., Горошкіна О., Нікітіна А. Концептуальні засади комунікативної методики навчання української мови. *Українська мова та література в школі*. 2019. С. 15–20.
5. Плиско К. М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект) : [навч. посіб.]. Харків : Основа, 2019. 240 с.
6. Шелехова Г. Сучасні підходи до навчання рідної мови в загальноосвітній середній школі. *Українська мова і література в школі*. 2019. С. 2–5.